NATIONAAL KENNISINSTITUUT ONDERWIJS NCO

Van M- tot E-toets: inzicht in de leergroei van het afgelopen halfjaar

Rapportage op basis van gegevens uit het leerlingvolgsysteem door het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs

Technische Toelichting speciaal basisonderwijs (SBO)

Rapportage november 2026

Inhoud

Inhoud 1
1. Algemeen 2
1.1 Privacy 2
1.2 Data 2
1.3 Procedure 2
2. Contact 4
3. Uitleg type figuren 5
4. Extra toelichting Hoofdstuk 1 – De leergroei per domein 6
5. Extra toelichting Hoofdstuk 2 – De leergroei uitgesplitst naar geslacht 8
6. Berekening infoboxen 9

1. Algemeen

Deze technische toelichting hoort bij de schoolrapportages “Van M- tot E-toets: inzicht in de leergroei van het afgelopen halfjaar”, die het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO) heeft uitgebracht in november 2026 over de leergroei in het speciaal basisonderwijs (SBO). In deze rapportage is gekeken naar de leergroei tussen de M-toets van schooljaar 2025-2026 en de E-toets van 2025-2026 van leerlingen op drie domeinen: begrijpend lezen, spelling (niet-werkwoorden) en rekenen-wiskunde. In deze technische toelichting wordt dieper ingegaan op de gebruikte definities en de berekeningswijzen.

1.1 Privacy

De leerling- en schoolgegevens uit het NCO en de daarop gebaseerde schoolrapportages zijn vertrouwelijk. Ze worden niet gedeeld met en zijn niet toegankelijk voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Inspectie van het Onderwijs of anderen. Alle informatie wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en onderzoekers van het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO) in een beveiligde omgeving opgeslagen en bewerkt.

1.2 Data

Alle schoolbesturen in het primair onderwijs zijn benaderd met het verzoek om gegevens uit het leerlingvolgsysteem (LVS) beschikbaar te stellen aan het NCO. Het gaat om LVS-toetsgegevens van groep 3 t/m 8 voor de domeinen begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde, van de toetsleveranciers Boom, Bureau ICE (IEP), Cito en Diataal. Het doel is om meer inzicht te krijgen in de leergroei van uw leerlingen over een periode van het afgelopen halfjaar In totaal hebben zich ongeveer 160 SBO scholen aangemeld waarvan er ongeveer 125 een rapportage ontvangen[1].

Het databestand achter deze leergroei-rapportages bestaat allereerst uit de toetsgegevens van leerlingen afkomstig uit de LVS-systemen die uw school gebruikt. Voor de berekening van de voorspelde referentiewaarde worden de gegevens van het CBS gebruikt: het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) en gegevens uit het Register Onderwijs Deelnemers (ROD) van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). De gegevens bevatten bijvoorbeeld informatie over: burgerlijke status ouders, geboorteland kind, geboorteland ouders, samenstelling huishouden, inkomen ouders, ouders werkend/zelfstandig/uitkering etc.

De gebruikte data voor de leergroei-rapportages bevatten gegevens op het niveau van leerlingen en scholen, maar geen informatie over klassen en docenten. Het kan echter zijn dat in deze data administratieve fouten voorkomen, omdat ze bijvoorbeeld door de school per ongeluk verkeerd zijn ingevoerd. Dit zou voor een school tot verkeerde uitkomsten kunnen leiden. De onderzoekers van het NCO trachten de overduidelijke fouten uit de data te halen en eventueel te corrigeren indien mogelijk. Echter, niet alle gemaakte fouten zullen even duidelijk zijn. Mocht u twijfelen over de gegevens in uw rapportage, dan staan we u graag te woord.

1.3 Procedure

Allereerst hebben de besturen een contract getekend met het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs (NKO) (voorheen NRO). De besturen zijn immers juridisch verantwoordelijk en ‘eigenaar’ van de data. Omdat het om niet-bijzondere persoonsgegeven gaat, is het niet nodig dat ouders hiervoor

[1] Niet alle aangemelde scholen ontvangen een rapportage omdat deze scholen niet tijdig hun data hebben geëxporteerd of omdat ze niet de juiste toetsen hebben afgenomen om de leergroei te berekenen.

toestemming geven. Wel hebben de deelnemende scholen alle ouders geïnformeerd over het voornemen om de toetsgegevens te leveren aan het NKO zodat de leergroei-rapportages vertrouwelijk aan het bestuur kunnen worden geleverd. En aan CBS met het doel te koppelen aan de NCO-dataset[2].Hiervoor zijn voorbeeldbrieven beschikbaar gesteld. Ouders zijn in de gelegenheid gesteld om daar bezwaar tegen te maken gedurende een bepaalde periode. De scholen registreren deze bezwaren in het Leerling Administratie Systeem (LAS). De softwareleveranciers van de LAS-en in het (s)bo (ParnasSys en ESIS) hebben hiervoor een aparte 'bezwaarknop' ingebouwd. Voordat de feitelijke upload naar het CBS en NKO plaatsvindt, moeten de scholen op een 'verzendknop' klikken. Zo verklaart de school dat alle procedures doorlopen zijn en de softwareleveranciers tot levering over kunnen gaan. De softwareleveranciers leveren vervolgens de gegevens via een beveiligd kanaal aan het NKO en CBS. Het CBS 'verrint' deze gegevens (proces van pseudonimisering) en stelt de data beschikbaar aan het NCO-team. Aan het NKO wordt geen BSN-nummer van de leerling geleverd. Wel ontvangt het NKO een leerling-id: een uniek ID voor elke leerling. Het NCO-team bewerkt deze data en baseert hier de leergroei-rapportages op.

In de losse datasets van ParnasSys en ESIS zitten gegevens die de school in hun softwaresysteem over de leerling heeft geregistreerd zoals:

- BSN nummer (CBS pseudonimiseert deze, dit wordt niet aan het NKO geleverd)
- Brinnummer
- Vestigingsnummer
- Postcode school
- LeerlingID (ParnasSys en ESIS pseudonimiseren deze)
- Inschrijfdatum op school
- Eventuele uitschrijfdatum van school
- Jaargroep
- Klasnaam
- Vaardigheidsscore
- OSOtoetscode
- Jaargroep van afname toets
- Afnamedatum toets
- Geslacht
- Geboortemaand en geboortejaar

[2] Voor meer informatie over de NCO-dataset, zie: Haelermans, C., Huijgen, T., Jacobs, M., Levels, M., van der Velden, R., van Vugt, L., van Wetten, S., (2020). Using Data to Advance Educational Research, Policy, and Practice: Design, Content, and Research Potential of the Netherlands Cohort Study on Education. *European Sociological Review 36*(4), p. 643–662, https://doi.org/10.1093/esr/jcaa027

2. Contact

Voor vragen over de inhoud van uw rapportage kunt u terecht bij het NCO, klik hier om naar de website te gaan. Ook kunt u contact met ons opnemen via info@nationaalcohortonderzoek.nl.

- De technische toelichting voor BO en SBO is hier te vinden op de website van het NCO.
- De voorbeeldrapportages voor de leergroei-rapportages BO en SBO kunt u vinden op de website van het ROA. Bekijk hier een voorbeeldrapportage.
- Op deze pagina kunt u uitleg vinden over de figuren en uitlegvideo's.
- Meer uitleg over begrippen die gebruikt worden in de rapportages is ook te vinden op de website van het NCO. Deze pagina vindt u hier.

3. Uitleg type figuren

Hieronder ziet u een overzicht van alle figuren die opgenomen zijn in de leergroei-rapportage.

Tabel 1 Overzicht van figuren

Hoofdstuk	Nr.	Soort figuur	Inhoud
H1	F1.1	Gestandaardiseerde staafdiagram	Gestandaardiseerde leergroei van M-toets 2025/26 tot E-toets 2025/26
H2	F2.1	Gestandaardiseerde staafdiagram	Verschillen in gestandaardiseerde leergroei voor meisjes en jongens

Gestandaardiseerde staafdiagram

Gestandaardiseerde staafdiagrammen (bijv. Figuur 1) tonen de gestandaardiseerde leergroei in vaardigheidsscores. De drie domeinen (begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde) hebben alle drie een eigen schaal met andere minimale en maximale scores. Dit maakt de vergelijking tussen de domeinen moeilijker. Door te standaardiseren worden de schalen van de verschillende domeinen gelijk getrokken, waardoor een vergelijking tussen de domeinen wel mogelijk wordt.

Vergelijking voorspelde referentiewaarde en landelijk gemiddelde

Op dit moment nemen te weinig sbo-scholen deel aan het onderzoek, waardoor het niet mogelijk is om een voorspelde referentiewaarde te berekenen en een vergelijking te maken met het landelijk gemiddelde van sbo-scholen. Om toch een landelijke vergelijking te maken, maken we gebruik van het landelijk gemiddelde van reguliere basisscholen. Zodra er voldoende sbo-scholen deelnemen, zullen wij in volgende rapporten wel een vergelijking maken met het landelijk gemiddelde van sbo-scholen.

4. Extra toelichting Hoofdstuk 1 – De leergroei per domein

Om te kijken in welk domein de vertraging in leergroei het grootst is geweest, maken we gebruik van de gestandaardiseerde leergroei. In de domeinen begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde worden verschillende type vaardigheidsscores gebruikt, waardoor de vaardigheidsscores van deze domeinen niet direct met elkaar vergeleken kunnen worden. In dit hoofdstuk hebben we de scores daarom omgezet zodat deze wél onderling vergeleken kunnen worden. Dit noemen we standaardiseren. We hebben de standaardisatie op het niveau van domein en jaargroep uitgevoerd omdat de leergroei binnen een domein over de groepen heen niet lineair is. Leerlingen in bepaalde jaargroepen hebben namelijk op bepaalde domeinen een grotere absolute leergroei dan leerlingen uit andere jaargroepen. Dit is met name belangrijk voor de kleinere basisscholen in de dataset en voor basisscholen met een scheve verdeling van jaargroepen (bijv. wanneer er op een basisschool meerdere groepen 3 zijn en één groep 7). Bij het standaardiseren nemen we alle reguliere en speciale basisscholen samen en standaardiseren we de waarde van de school op de waarde van het landelijk gemiddelde. Hierdoor zal het landelijk gemiddelde dus altijd een waarde van 0 krijgen. We drukken de gestandaardiseerde leergroei uit in standaarddeviaties, afgekort is dat ‘sd’.

Wanneer de gestandaardiseerde leergroei 0,5 sd of minder afwijkt van het landelijk gemiddelde van de reguliere basisscholen, beschouwen wij dit als ‘ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde’. Een grotere afwijking betekent dat scholen lager/hoger scoren dan het landelijk gemiddelde. In enkele extreme gevallen bleek de sd groter te zijn dan -2 sd of +2 sd voor een school. Wanneer dit het geval is dan hebben wij deze waarde afgekapt naar -2 sd of +2 sd.

Voorbeeld: In Figuur 1 zien we de gestandaardiseerde leergroei van alle drie de domeinen. Als eerste kan bekeken worden hoe deze school het per domein doet in vergelijking met het landelijk gemiddelde van reguliere basisscholen. We zien dat op deze school leerlingen een ongeveer gelijke leergroei hebben aan het BO landelijk gemiddelde op begrijpend lezen en op rekenen-wiskunde. Op spelling behalen zij een hogere leergroei dan het landelijk gemiddelde. Als we tussen de domeinen vergelijken, zien we dat de leergroei op deze school voor begrijpend lezen en rekenen-wiskunde lager is dan voor spelling.

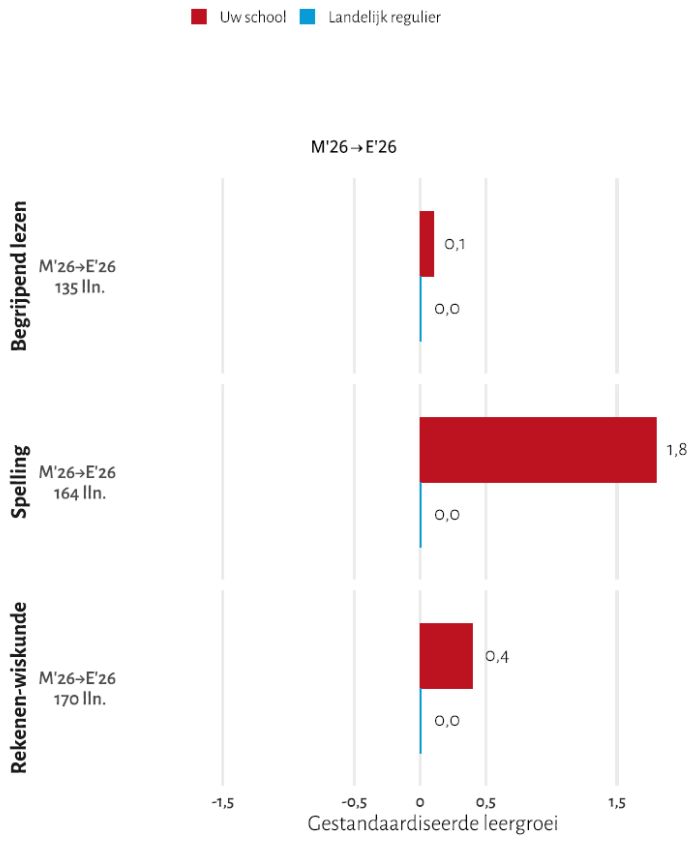

Figuur 1 Gestandaardiseerde leergroei van M-toets 2025-2026 tot E-toets 2025-2026

5. Extra toelichting Hoofdstuk 2 – De leergroei uitgesplitst naar geslacht

In dit hoofdstuk presenteren we een figuur die de verschillen in leergroei laten zien tussen meisjes en jongens. Het gaat hier – net als in Hoofdstuk 1 – om de gestandaardiseerde leergroei, zodat de leergroei tussen de domeinen vergeleken kan worden. Ook hier kijken we naar de leergroei van uw school en het landelijk gemiddelde van reguliere basisscholen. Het landelijk gemiddelde wordt hier berekend per subgroep gebaseerd op het gemiddelde van het regulier onderwijs.

Voorbeeld: In Figuur 2 zien we de gestandaardiseerde leergroei van de drie domeinen uitgesplitst naar meisjes en jongens. Zowel jongens als meisjes hebben op spelling een hogere leergroei vergeleken met het BO landelijk gemiddelde. Zowel jongens als meisjes hebben een ongeveer gelijkaardige leergroei voor rekenen-wiskunde als het BO landelijk gemiddelde. Een onderlinge vergelijking laat zien dat meisjes en jongens een gelijkaardige leergroei hebben op de domeinen spelling en rekenen-wiskunde en dat jongens een hogere leergroei hadden op begrijpend lezen dan meisjes.

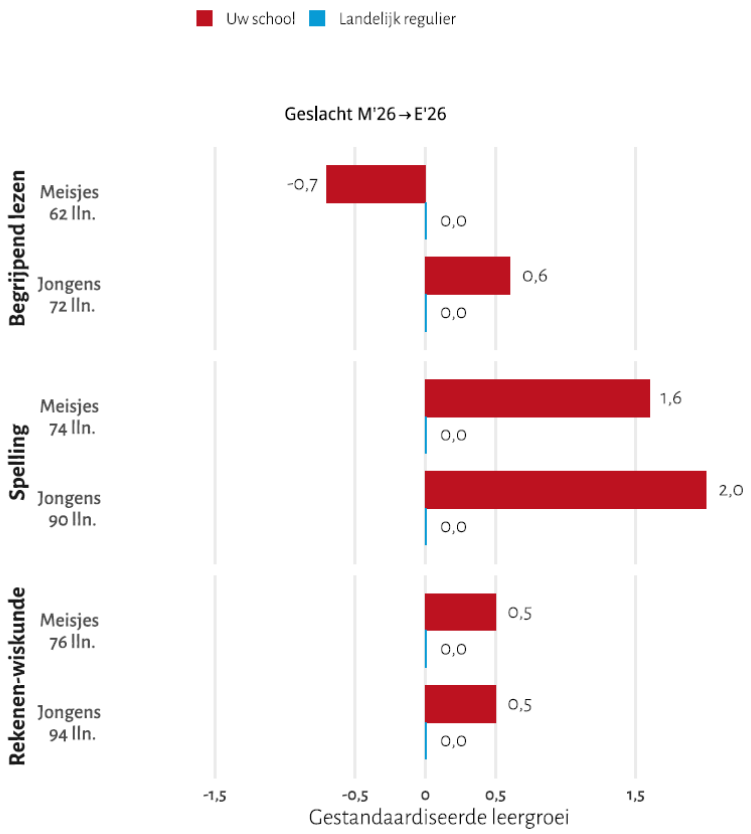

Figuur 2 Verschillen in leergroei voor meisjes en jongens (van M-toets 2025/26 tot E-toets 2025-2026)

6. Berekening infoboxen

In de rapportage vindt u kaders met kijktips en onderzoeksresultaten. Dit laatste noemen we infoboxen. In de infoboxen met landelijke bevindingen lichten wij de resultaten toe uit ons eigen onderzoek. De infoboxen in de rapportage zijn gebaseerd op de resultaten van de factsheets over de basisvaardigheden van leerlingen in het Nederlands basisonderwijs die in 2026 door het NCO zijn uitgebracht. Dit betreft de factsheets “Basisvaardigheden factsheet 1 – Taalvaardigheid”, “Basisvaardigheden factsheet 2 – Rekenvaardigheid”, “Basisvaardigheden factsheet 3 – Leerlingkenmerken” en “Basisvaardigheden factsheet 4 – Schoolkenmerken”. In deze factsheets worden de absolute vaardigheidsscores van de Cito eindtoets (E-toets) voor begrijpend lezen, spelling, en rekenen-wiskunde bekeken in de periode tussen schooljaar 2021-2022 tot en met 2025-2026. Ook wordt er gekeken naar het percentage leerlingen dat een bepaald referentieniveau behaald heeft. De bevindingen van deze factsheets zijn samengevat in twee infoboxen in deze rapportage. De oorspronkelijke factsheets kunt u terugvinden op deze pagina op de website van het NCO.

De gegevens in de infoboxen zijn gebaseerd op de volgende leerlingenpopulatie- en schoolkenmerken:

Jaargroep: Dit betreft de groep waar de leerling in zat op het moment dat de toets werd afgenomen, zoals geregistreerd door DUO.

Opleidingsniveau ouders: Indien minstens één van de juridische ouders hoogopgeleid was (minimaal een hbo-opleiding afgerond), dan valt de leerling onder de categorie ‘hoogopgeleide ouders’ (2). Indien de hoogst behaalde opleiding van minimaal één van de ouders mbo 2-4, havo of vwo was, dan valt de leerling onder de categorie ‘gemiddeld opgeleide ouders’ (1) en indien beide ouders laag opgeleid zijn (maximaal vmbo-gt, havo/vwo onderbouw) dan valt de leerling onder de categorie ‘laag opgeleide ouders’ (0).

Gezinssamenstelling/ouderlijke structuur: Er is een opsplitsing gemaakt tussen leerlingen die in tweeoudergezinnen wonen en leerlingen die in eenoudergezinnen wonen. Onder tweeoudergezinnen verstaan wij leerlingen die wonen met beide juridische ouders of één van de juridische ouders met een partner (0). Onder eenoudergezinnen vallen leerlingen die staan ingeschreven in een huishouden met één juridische ouder, zonder partner (1). Merk op dat het hier gaat om de geregistreerde inwoners bij de Basisregistratie Persoonsgegevens (BRP) (Gemeentelijke Basis Administratie (GBA)-bestanden CBS) waardoor het kan voorkomen dat als bijvoorbeeld de partner van de moeder (nog) niet staat ingeschreven in dit huishouden, de leerling onterecht als wonend in een eenoudergezin wordt beschouwd. Leerlingen die zonder ouders wonen, bijvoorbeeld omdat ze begeleid wonen, zijn buiten beschouwing gelaten.

Geslacht: Geslacht zoals vastgelegd in de BRP. In geval van geslachtwijziging is alleen het laatst geldende geslacht vastgelegd. Personen waarvan het geslacht onbekend is worden als vrouw bestempeld in lijn de CBS werkwijze. meisje (1) of jongen (0).

Schoolweging: De schoolweging wordt berekend aan de hand van vijf omgevingskenmerken: het opleidingsniveau van de ouders, het gemiddeld opleidingsniveau van alle moeders op school, het land van herkomst van de ouders, de verblijfsduur van de moeder in Nederland en of de ouders in de

schuldsanering zitten. De schoolweging heeft een schaal tussen 20 en 40, en is een maat voor de complexiteit van de leerlingenpopulatie op een school. Een hoge weging betekent een hoge mate van complexiteit. We hebben zeven categorieën onderverdeeld; drie waarden van de schoolweging in één categorie, waarbij de hoogste vier en laagste vier waarden samengenomen zijn in (elk) een eigen categorie.

Stedelijkheid: Dit is gebaseerd op de plaats waar de school staat en het aantal adressen per km^2. We hebben dit onderverdeeld in vijf categorieën: 0) zeer sterk stedelijk (>= 2500 adressen/km^2), 1) sterk stedelijk (1500 – 2500 adressen/km^2), 2) matig stedelijk (1000 – 1500 adressen/km^2), 3) weinig stedelijk (500 – 1000 adressen/km^2) en 4) niet stedelijk (<500 adressen/km^2).

Schoolgrootte: Dit is gebaseerd op het aantal leerlingen op een school en onderverdeeld in drie categorieën: 0) kleine scholen (maximaal 140 leerlingen), 1) gemiddelde scholen (tussen de 141 en 220 leerlingen) en 2) grote scholen (minimaal 221 leerlingen). De categorieën zijn, op basis van NCO-data, in drie ongeveer gelijke groepen verdeeld.

Omdat vaardigheidsscores van verschillende toetsleveranciers vooralsnog niet eenvoudig met elkaar kunnen worden vergeleken, baseren we ons enkel op Cito-vaardigheidsscores (welke het meest voorkomen) van begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde. De oorspronkelijke factsheets kunt hier terugvinden.